

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1400211/6

בבית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו

לפני כבוד הדיינים:

הרב צבי בן יעקב – אב"ד

התובע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד גיא שדה יטח)

נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד נטלי קדוש)

הנדון: סמכות לדון בענייני הרכוש כשיש הסכם ממון שאושר בבית משפט

החלטה

ענינה של החלטה זו – קביעת סמכותו של ביה"ד לדון בתביעת רכוש.

הבעל תבע גירושין בתאריך ולתביעתו כרך את עניני הרכוש.

הצדדים התגרשו בתאריך כאשר בהחלטתו (מיום סדור הגט) קבע ביה"ד שעניני הרכוש ידון לאחר הגט, ואף מונתה אקטוארית לבחינת זכויות הצדדים ואיזונם בהתאם לחוק יחסי ממון.

בתאריך הצטרפה גם האישה, ותבעה את תביעת הרכוש בביה"ד.

בינתיים מינה הבעל את עו"ד שדה כב"כ, ובדיון שהתקיים היום הוא העלה טענה מקדמית שביה"ד נעדר סמכות לדון בתביעת הרכוש. שלשה נימוקים לטענתו:

1. הבעל לא היה מיוצג כשהוגשה תביעת הגירושין, משכך אין תוקף לכריכה.
 2. בכל אופן, הוא יכול למשוך את תביעת הרכוש כעת ולבקש למחקה.
 3. עניני הרכוש בעיקרו עוגן בהסכם ממון שאושר בביהמ"ש לענייני משפחה, ומשכך הסמכות נתונה לבית המשפט לע"מ.
- ב"כ האישה התנגדה למחיקת התביעה, ודרשה שהדיון בעניני הרכוש יהיה בבית הדין.

כבר במהלך הדיון השבתי לב"כ הבעל, ואפרט:

באשר לנימוק הראשון – הרי שמדובר בבעל כשיר, ואינו ח"ו חסוי הזקוק לאפוטרופוס, כך שכל מעשיו תקפים, גם אם נעשו שלא ע"י עו"ד, ואף אם לא התייעץ עם עו"ד. וכי אם לאידך גיסא הייתה האישה טוענת לחוסר תקפות הכריכה כיון שהבעל לא היה מיוצג, וכי טענתה הייתה מתקבלת? בע"ד אינו חייב להיות מיוצג, ומעשיו שרירים וקיימים. איש שיודע לערוך עם אשתו הסכם ממון, אינו חשוד בכסילות. כך שטענה זו אין לה כל שחר.

באשר לנימוק השני – בעל דין לא יכול למשוך את תביעתו. הוא יכול לבקש למשוך את תביעתו, וההחלטה בעניין מסורה לביה"ד, בהתאם לתקנה עח (6) לתקנות הדיון. הואיל והאישה מתנגדת למשיכת התביעה, וביותר – האישה אף כרכה לתביעת הגירושין ג"כ את תביעת הרכוש,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והואיל ומיד לאחר הגט נקבע שיתקיים דיון בעניין הרכוש ואף מונתה אקטוארית, ביה"ד מחליט שאין הוא מאשר את מחיקת התביעה.

באשר לנימוק השלישי – גם אם הצדדים היו כותבים במפורש בהסכם הממון שאישרו, שהסמכות נתונה לבית המשפט, הרי שמשווגשה תביעת גירושין כרוכה, הסמכות נתונה לבית הדין.

ראה בעניין פסקו של בית הדין הרבני הגדול (בתיק 834826/2) הקובע כי במקרה זה הסמכות נתונה לביה"ד מכוח החוק, ואין בהסכמת הצדדים כדי למנוע סמכות זו ולהעבירה לסמכות אחרת. ואצטט מפסקו של ביה"ד הרבני הגדול בהרחבה:

"כלל ידוע הוא שהסכמת צדדים, כשלעצמה, ליתן סמכות שיפוט לטריבונל כלשהו, אין בה כדי ליצור סמכות שיפוט לאותו טריבונל, יש מאין. "סמכות שיפוט" מוענקת רק ע"י המחוקק. "קביעת הסמכות העניינית אינה מסורה בידי הצדדים, ואפילו עשו ביניהם הסכם לגביה, הרי זה אינו תופס, ובית המשפט עצמו חייב לברר, אם הוא אמנם מוסמך לדון מבחינת העניין, אפילו אם הנתבע איננו כופר בסמכותו" (בג"ץ 507/85 בהיג' תמימי, עו"ד, ואח' נ' שר הביטחון ואח' מ' (2) 505, 511). צדדים אינם יכולים להביא בהסכמה עניין שהוא בסמכות בית משפט מחוזי אל סמכות בית משפט השלום. כך גם עניין שהוא בסמכותו הייחודית של בית הדין לעבודה, לא ניתן להעבירו, אף בהסכמה, לסמכות של בית משפט אחר. "העקרון בדבר שמירה על סמכותם של בתי המשפט של המדינה מפני שלילה ופגיעה על ידי הסכם בין צדדים נשמר במלואו בכל הזמנים ובכל התנאים" (השופט ברנזון בע"א 350/54 אילני נ' הסוכנות היהודית לארץ ישראל, פ"ד י 1693, 1697; צוטט בהרחבה ע"י השופט זמיר בע"א 3833/93 לוינ' נ' לוי, פ"ד מח(2) 862, 875). ויודגש: אנו עוסקים כאן ב"סמכות שיפוט", ולא בהסכם למסירת עניין לבוררות.

העובדה כי להסכם בין צדדים ניתן תוקף של פסק דין ע"י ערכאה שיפוטית, אינה יכולה ליצוק תוכן חוקי להסכם שאינו בר תוקף (בג"ץ 8638/03 סימה אמיר נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים):

"סמכות ערכאת שיפוט, באשר היא, אזרחית או דתית, נקנית מכח הדין, ואין היא נושאת כח לשאוב את מקורה מהסכמת הצדדים, אלא מקום שהחוק עצמו ראה להכיר בהסכמה כזו, בנסיבות מסוימות, כמקור לסמכות הכרעה. כך, למשל, הבחין החוק, לעניין תוקפה של הסכמת הצדדים, בין חלוקת סמכויות עניינית לחלוקת סמכויות מקומית בין ערכאות שיפוט. הוא נכון להכיר, בתנאים מסוימים, בהסכמת הצדדים כמקור מוכר לשינוי סמכות מקומית שנקבעה. בתקנה 5 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984, נקבע כי בהינתן קיומו של הסכם בין בעלי דין על מקום שיפוט, תוגש התובענה לבית המשפט שבאזור שיפוטו מצוי אותו מקום. הגמישות היחסית בענייני הסמכות המקומית, והנכונות להכיר בהסכמת הצדדים כמקור לסמכות כזו נובעת כל כולה מהחוק, ושואבת כוחה מהוראותיו. לא כך הוא לגבי הסמכות העניינית. דרך כלל, אין החוק מכיר בכוחה של הסכמת בעלי הדין לשנות מכללי הסמכות העניינית, כפי שעוצבו בחקיקת המדינה."

מקור הסמכות החוקית של בית דין רבני לדון בענייני מזונות ורכוש, מצוי בסעיפי חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953 (להלן – חוק השיפוט). בסעיף 3 לחוק נקבעה סמכות שיפוט ייחודית לבית הדין הרבני כאשר תביעת מזונות או רכוש או כל עניין אחר נכרכו בתביעת גירושין. לשם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כריכה כאמור אין צורך בהסכמת הצד שכנגד לסמכות בית הדין. סעיף 4 לחוק עוסק בזכות הברירה המסורה לידה של אישה יהודייה לתבוע מזונות בבית הדין הרבני שלא בהקשר של גירושין. סעיף 9 לחוק עוסק באפשרות לתת הסכמה של הנוגעים בדבר, בעניין של מעמד אישי, לסמכות בית הדין הרבני. מזונות וענייני אפוטרופסות הם בגדר ענייני מעמד אישי.

הסמכות של ביה"ד הרבני ע"פ סעיף 3 לחוק השיפוט, בהתקיים תנאי הסעיף, הינה סמכות ייחודית. משכך, אין הסכם מוקדם בין הצדדים, יכול לשלול סמכות זו. לא ניתן להתנות, או להסכים אחרת, בקשר לסמכות שיפוט שנקבעה ע"י המחוקק. היא גוברת גם על זכות הבחירה שניתנה לאישה לקבוע את ערכאת השיפוט שתדון בתביעתה למזונות. סמכות השיפוט לפי סעיף 3 הנ"ל יכולה להישלל, רק אם בפועל הקדימה האישה והגישה תביעתה לבית המשפט לפני הגשת תביעת הגירושין הכרוכה לבית הדין.

תימוכין חד-משמעיים לעמדה זו, נמצא ב-ע"א 1981/90, אהרון נ' אהרון, פ"ד מ"ד (4) 877 (להלן – פרשת אהרון). באותה פרשה, ערכו בני זוג הסכם לשלום בית ויחסי ממון, וזה קיבל, בחלקו, אישור על-ידי בית המשפט המחוזי. ההסכם כלל סעיפים שלא אושרו ושכללו הסדר של חובת המזונות של המשיב למערערת ולבנם במקרה ששלום הבית שבין הצדדים יופר והקניית סמכות שיפוט במקרה של סכסוך בין הצדדים לבתי המשפט האזרחיים. הוסכם שם במפורש כי לבית הדין הרבני תהא סמכות שיפוט לעניין הגירושין בלבד. עקב סכסוכים חדשים שבין בני הזוג הגישה המערערת תביעת גירושין לבית הדין הרבני. בתביעתה טענה בין היתר כי הבעל הפר את התחייבותיו לעניין המזונות. לאחר מכן הגישה האישה לבית המשפט המחוזי תביעה למזונות. בית המשפט המחוזי דחה את התביעה.

הוגש ערעור לבית המשפט העליון, שנסב על שאלת סמכותו של בית המשפט המחוזי לדון בתביעה. בית המשפט העליון קבע כי האישה כרכה למעשה את עניין המזונות בתביעתה לגירושין. לאור זאת צדק בית המשפט המחוזי בדחתו את התביעה. בית המשפט העליון פסק, שההוראה בדבר סמכות השפיטה שבסעיף 40 לחוק בתי המשפט (נוסח משולב), התשמ"ד-1984 (והיה זה טרם עידן בית המשפט לענייני משפחה), היא בגדר הוראה קוגנטית, ואין לעוקפה על ידי הסכם בין בעלי דין. בסעיף 40 לחוק בתי המשפט נקבע כי בית משפט מחוזי ידון ב"כל עניין שאיננו בסמכותו הייחודית של בית דין אחר; בעניין הנתון לסמכותו המקבילה של בית דין אחר, יהיה בית המשפט המחוזי מוסמך לדון כל עוד אין אותו בית דין דן בו". מכוח סעיף זה, שבו נקבעה הסמכות השירותית של בית המשפט המחוזי, היה הוא דן בתביעות למזונות עד להקמת בתי המשפט לענייני משפחה בחוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995. סמכות בית המשפט המחוזי הייתה מותנית בהיעדר סמכות שיפוט יחודית לטריבונל אחר; קרי, במקרה דנן: לבית הדין הרבני.

בכך נשללת הטענה שעקב היות העניינים הכרוכים נתונים לסמכות מקבילה של בית המשפט ובית הדין הרבני, עשויה סמכות בית הדין להישלל מכוח הסכם מוקדם. קיומה של הסמכות המקבילה כשלעצמה, אינה מאפשרת עקיפת ההוראות החוקיות שלפיהן הופכת הסמכות המקבילה לייחודית. משהוגשה תביעה גירושין כרוכה – כך מורה אותנו סעיף 3 לחוק השיפוט – הופכת הסמכות המקבילה לסמכות שיפוט ייחודית. כך גם לפי סעיף 25(א) לחוק בית המשפט לענייני משפחה, "חוק זה אינו בא לגרוע מסמכותיהם של בתי הדין הדתיים", ולפי סעיף 25(ב) לאותו חוק, "בעניין הנתון לסמכותו המקבילה של בית דין דתי, יהיה בית המשפט לענייני משפחה מוסמך לדון

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כל עוד אין בית הדין הדתי דן בו". הוראות אלו בדומה להוראות לפי סעיף 40 לחוק בתי המשפט, מלמדות כי הפסיקה שנקבעה בפרשת אהרון, שרירה וקיימת.

אמנם מצאנו כי בהערת אגב של בית המשפט העליון, שאינה בבחינת תקדים מחייב, הובעה הדעה שכאשר הוסכם במפורש כי עניין המזונות יידון בבית המשפט האזרחי, יש ללכת אחר ההסכם. כך נאמר בבג"ץ 6866/03 וקנין נ' ביה"ד הרבני האזורי נתניה:

"מעבר לנדרש, נעיר כי לגופם של דברים, טענתו המרכזית של העותר בפנינו הייתה כי בית-הדין הרבני האזורי לא היה מוסמך לדון בתביעת המשיבה למזונותיה. זאת, בהתחשב בהסכם ממון בין בני-הזוג שאושר על-ידי נוטריון טרם נישואיהם בהתאם לסעיף 2(ג1) לחוק יחסי ממון בין בני-זוג, התשל"ג-1973. לטענת העותר, בסעיף 20 להסכם האמור הסכימו בני-הזוג כי סמכות-הדיון בענייני המזונות תהא נתונה לבית-המשפט האזרחי בלבד ולא לבית-הדין הרבני. מנגד, טענה המשיבה כי מאחר והסכם הממון לא הוגש לאישורה של ערכאה שיפוטית, אין בתנית השיפוט לעניין מזונותיה כדי לחייבה. טענה זו של המשיבה דינה להידחות; סעיפים הסכמיים שעניינם במזונות האישה - להבדיל מענייני רכוש בין בני-הזוג - עשויים להיות בעלי תוקף מחייב אף בלא שאושרו כלל, קל וחומר כאשר ההסכם אושר על-ידי נוטריון שוידא כי בני-הזוג ערכו אותו בהסכמה חופשית ובהבינם את משמעותו ותוצאותיו (ראו והשוו: סעיף 12(ב) לחוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), תשי"ט-1959, הקובע כי הסכם בדבר מזונות בגיר ניתן לאישור בית-המשפט, אך אינו חייב בכך). לפיכך, צודק בא-כוח העותר בטענתו העקרונית לפיה כאשר הסכם בין בני-זוג קובע באופן ברור ומפורש כי הסמכות בענייני מזונות האישה תהא נתונה בידי ערכאה מסוימת - בית-המשפט לענייני משפחה או בית-הדין הרבני - משמעות הדבר היא כי האישה עשתה שימוש מראש בזכות הברירה הנתונה בידיה לפי סעיף 4 לחוק שיפוט בתי-דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953".

אך דומה כי דעה זו שנאמרה בלי לדון ואף בלי לאזכר את פסק הדין בפרשת אהרון, ראויה לעיון מחדש.

ראשית, זכות הברירה הנתונה לאישה לפי סעיף 4 לחוק השיפוט מוגבלת מעצם טיבה לפי סעיף 3 לאותו חוק. כדי לממש את "זכות הברירה" חייבת אישה להגיש בפועל את תביעתה למזונות לערכאה אותה בחרה, וזאת בטרם תוגש תביעת גירושין כרוכה. סעיף 4 הנ"ל מדבר על הגשת תביעה למזונות ולא על מתן הודעה או הסכם בקשר לכך. כשם שאין לומר שהודעה גרידא של האישה לבעלה כי היא בוחרת להגיש תביעתה למזונות לבית המשפט, מונעת מן הבעל לכרוך עניין זה בתביעה לגירושין בבית הדין, כך אין לומר כי הסכם בכתב לעניין זה הינו בגדר שימוש בזכות הברירה.

שנית, יש להבחין בין העניינים העשויים להוות נושא להסכם ממון או להסכם בדבר מזונות, לבין הסכם בדבר סמכות שיפוט. חוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג-1953 מסדיר את סוגיית יחסי הממון בין בני זוג. החוק קובע כי הסכם בין בני זוג המסדיר את יחסי הממון ביניהם יהיה בכתב, וכי ההסכם טעון אישור מוקדם של גורם מוסמך על מנת לתת תוקף להוראותיו. קביעת הערכאה השיפוטית אשר תדון בסכסוך הנובע מהסכם הממון איננו בגדר הסכם ממון אף אם הצדדים התייחסו לכך בהסכם שביניהם. כך עולה גם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מהוראת סעיף 13(א) לחוק הנ"ל אשר קבע כי "חוק זה אינו בא לשנות מסמכות שיפוטם של בתי הדין הדתיים".

בדומה, לפי סעיף 12 לחוק לתיקון משפחה (מזונות) התשי"ט-1959 (להלן – חוק המזונות), ניתן להגיע להסכמים בדבר מזונות. סעיף 19(א) לחוק המזונות קובע כי "חוק זה אינו בא להוסיף על סמכויות השיפוט של בתי-דין דתיים ולא לגרוע מהן; ומקום שבית דין דתי מוסמך על פי חיקוק לשיפוט, יראו כל מקום בחוק זה שנאמר בו "בית משפט" כבא לרבות בית-דין דתי". דהיינו, הסכם בדבר מזונות לחוד והסכם בדבר סמכות שיפוט לחוד.

ניתן להסיק מכך, כי גדרי הסמכויות של בית הדין הרבני לפי חוק השיפוט שרירות וקיימות והן לא נפגעו מכוח חוק בית המשפט למשפחה, מכוח חוק יחסי ממון או מכוח חוק המזונות. הוראת סעיף 3 לחוק השיפוט הינה קוגנטית, ולפיכך, תניית שיפוט בהסכם מוקדם השוללת את סמכות בית הדין הרבני לדון בתביעות שנכרכו בכנות וכדין בתביעת גירושין כנה, אינה בת תוקף.

לאור האמור הסמכות לדון בעניין הרכוש של הצדדים נתונה לבית הדין, ובעניין יתקיים דיון כפי שנקבע בהחלטה שניתנה היום לאחר הדיון המקדמי הקצר, אליו לא הופיע הבעל.

ניתן לפרסם לאחר השמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום י"ג באייר התשפ"ג (04/05/2023).

הרב צבי בן יעקב – אב"ד

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה